

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ РЕЗЕРВІВ ДЛЯ ПОКРИТТЯ МОЖЛИВИХ ЗБИТКІВ ВІД ОПЕРАЦІЙ ІЗ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

Анотація. Визначено необхідність та розкрито особливості формування резерву можливих збитків від операцій із цінними паперами, розглянуто мету створення резерву та наведено рекомендації стосовно використання рахунків для відображення даних нарахованих резервів.

Аннотация. Определена необходимость и раскрыты особенности формирования резерва возможных убытков от операций с ценными бумагами, рассмотрены цели создания резерва и приведены рекомендации относительно использования счетов для отражения данных начисленных резервов.

Annotation. The necessity and features of forming the reserve of potential losses from securities transactions are revealed, the goals of forming the reserve are considered and guidelines regarding the use of accounts to reflect accrued reserves are offered.

Ключові слова: комерційний банк, фондовий ринок, цінні папери, інвестиції, цінні папери в портфелі банку на продаж, цінні папери в портфелі банку до погашення, резерви.

У міжнародній банківській діяльності частка вільних грошових ресурсів, яка спрямовується банками на придбання цінних паперів, становить 20 – 40 %. В українських комерційних банках вона є значно меншою – 5 – 10 %. Однак із розвитком вітчизняного фондового ринку інвестиційна діяльність на ринку цінних паперів комерційного банку стає дедалі актуальнішою та цікавою як для науковців, так і для практиків банківської діяльності.

Проблему формування і класифікації банківських інвестицій комерційних банків досліджували вітчизняні та зарубіжні автори, такі, як: Бланк І. А., С. Клессенс, Луців Б. Л., Вовчак О. Д., Мороз А. М. [1], Пересада А. А., Савлук М. І., Васюренко О. В., Брусова І. С. [2] та ін. Однак зазначені питання потребують подальших досліджень.

Мета дослідження – визначення необхідності створення резерву можливих збитків від операцій із цінними паперами, а також наведення рекомендацій стосовно використання рахунків для відображення нарахованих резервів для покриття можливих збитків від операцій із цінними паперами.

Завдання дослідження – розглянути особливості нарахування резервів для покриття можливих збитків від операцій із цінними паперами згідно з МСФЗ та національними стандартами; запропонувати нові рахунки до плану рахунків комерційного банку за резервами під знецінення цінних паперів.

Об'єкт дослідження – діяльність комерційного банку на ринку цінних паперів.

Предметом дослідження є формування резервів за операціями з цінними паперами з метою попередження ризиків операцій.

Згідно із Законом України "Про цінні папери і фондовий ринок", цінні папери – це документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що випливають із цих документів, іншим особам [3]. Інформація про фінансові інвестиції банку розкривається в таких фінансових звітах: "Баланс", Звіт про рух грошових коштів, Примітки до річної фінансової звітності.

Для банків операції з цінними паперами значною мірою є альтернативою кредитуванню. За відображенням у балансі банку операції з цінними паперами можна розподілити на три групи: активні (інвестиції: торговий портфель, портфельний продаж, портфель до погашення, інвестиції в асоційовані компанії, інвестиції в дочірні компанії), пасивні (емісія власних акцій і боргових цінних паперів) та позабалансові [4].

У процесі здійснення банками України операцій із цінними паперами виникає необхідність їх відображення в бухгалтерському обліку. Перед тим як визнати цінні папери за балансом банку, необхідно їх віднести до окремого портфеля. Згідно з Інструкцією, цінні папери банку з метою їх оцінки та відображення в бухгалтерському обліку класифікуються таким чином [3]:

цінні папери в торговому портфелі, які придбані з метою перепродажу й отримання прибутку від короткотермінових коливань їх ринкової ціни. До торгових цінних паперів можуть бути віднесені будь-які інші цінні папери, що визначаються банком на етапі первісного визнання як такі, щодо яких банк має намір і змогу обліку за справедливою вартістю з визнанням переоцінки через прибутки/збитки, крім акцій, які не мають котирувальної ціни

цінні папери в портфелі банку до погашення, які банк має намір продати, але які не входять в торговий портфель банку;

інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, до яких належать акції й інші цінні папери з нефіксованим прибутком емітентів, які відповідають визначенням асоційованої або дочірньої компанії банку, за винятком таких цінних паперів, що придбані та/або утримуються виключно для продажу протягом 12 місяців з дати придбання.

У процесі формування портфеля цінних паперів банку необхідно проаналізувати такі основні характеристики, як очікувана дохідність портфеля та рівень сукупного портфельного ризику. Ефективність управління портфелем цінних паперів банку визначається за співвідношенням доходів та ризиків, котре показує рівень компенсації взятих на себе банком ризиків величиною одержаних доходів [1].

Міжнародні стандарти фінансової звітності не вимагають створення резервів для визначення величини зменшення корисності цінних паперів. Тим паче вони не вимагають розподілу суми резерву на дві складові: резерв під цінні папери та резерв під нараховані доходи. Однак згідно з Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій із цінними паперами в банках України, комерційні банки зобов'язані створювати резерв на відшкодування збитків від операцій із цінними паперами [3]. Банки можуть зазнати збитків від операцій із цінними паперами внаслідок погіршення фінансового стану емітента цінних паперів, зниження ринкової ціни цінних паперів унаслідок зміни поточної ринкової норми дохідності.

Резервуванню підлягають усі групи цінних паперів, що знаходяться в портфелі банку на продаж понад 15 робочих днів, або в портфелі на інвестиції понад 30 робочих днів. Резерви не формуються для цінних паперів у торговому портфелі, для цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю в портфелі на продаж, для інвестицій у дочірні компанії.

Нараховані резерви під знецінення цінних паперів банків відображаються за балансовими рахунками таких груп Плану рахунків: 149 "Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються НБУ", 319 "Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж", 329 "Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення".

Для більш детального відображення витрат із нарахування резервів під знецінення цінних паперів на рахунках банку було б доцільно ввести аналітичні рахунки, які відображають величину даних витрат за типом емітентів цінних паперів:

31901 КА "Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж органів державної влади".

31902 КА "Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж органів місцевого самоврядування".

31903 КА "Резерви під знецінення цінних паперів, випущених банком, у портфелі банку на продаж".

31904 КА "Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж небанківських установ".

31905 КА "Резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж нефінансових підприємств".

31906 КА "Резерви під знецінення інвестицій в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу".

31911 КА "Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами органів державної влади в портфелі банку на продаж".

31912 КА "Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами органів місцевого самоврядування в портфелі банку на продаж".

31913 КА "Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами, випущеними банком, у портфелі банку на продаж".

31914 КА "Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами небанківських установ у портфелі банку на продаж".

31915 КА "Резерви під заборгованість за нарахованими доходами за борговими цінними паперами нефінансових підприємств у портфелі банку на продаж".

31916 КА "Резерви під заборгованість за нарахованими доходами щодо інвестицій в асоційовані компанії, що утримуються з метою продажу".

Витрати за даними резервами відображаються у 7 класі, 77 розділі на таких рахунках, як 7703 "Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж" та 7704 "Відрахування в резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення".

Національний ринок цінних паперів перебуває у процесі становлення та розвитку, тому існує багато недоопрацьованих питань, ураховуючи те, що діяльність банку з операцій із цінними паперами визначається високим ступенем ризику. Саме тому комерційні банки зобов'язані створювати резерви під можливі збитки від операцій із цінними паперами та оцінювати ринкову вартість портфеля.

Дане дослідження не є завершеним, а потребує подальшого розгляду для більш істотного теоретичного, методичного та практичного забезпечення формування резервів під можливі збитки від операцій із цінними паперами.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Банківські операції / за заг. ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с. 2. Брусова І. С. Формування резервів комерційного банку для покриття можливих збитків від операцій з цінними паперами [Електронний ресурс] / І. С. Брусова. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_7/u1107bru.pdf. 3. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>. 4. Сляк Г. Методичні аспекти бухгалтерського обліку операцій банків з цінними паперами [Електронний ресурс] / Г. Сляк. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Svfin/2008_2/15-079.pdf.